17e JAARGANG — No. 48 — 27 AUG. '37

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Ds R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Ds E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Ds D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis—Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Ds J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Ds C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken—Schreuder, Rotterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Ds A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Ds R. Schippers, Wanswerd; Ds J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Ds N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Ds C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Ds M. Vreugdenhil, Meliskerke; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Ds J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers: OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes. Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: ƒ 7.50 per halfjaar bij vooruitbetaling. Voor 't Buitenland ƒ 7.50 en voor Ned.-Indië ƒ 6.— per jaar. Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers ƒ 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Over „Vorm" en „Inhoud" in Litteratuur. I. — Rectificatie. — Uit de Schrift: De wettigheid van ambtelijken dienst in de Kerk van Christus door den duivel erkend. (Hand. 19:15.) — Kerkelijk Leven: De vergelijking in de gemeene-gratie-leer. II. Nogmaals: terminologische moeilijkheden. — Even Parkeeren: Gekroonde Hoofden. — Literatuur en Kunst: Moeders en kinderen. — Pop. Wet. Schetsen: Uit het Martyrium van Guido de Brès. I. — Geestelijke Adviezen: Het getuigenis des Geestes, dat wij kinderen Gods zijn. II. — Uit de Historie: Calvijn over de Synodes van Lausanne en van Bern. — Vakwetenschap en Praktijk: Bijb. Zeevaart. III. — Zending en Evangelisatie: Het Mysterie der godzaligheid. II. — Persschouw. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Over „Vorm" en „Inhoud" in Litteratuur.

I.

In een vorig artikel trachtten we te doen gevoelen, welk een verrassende overeenkomst er bestaat tusschen de geesteshouding van den wijsgeer Plotinus en bepaalde kunstzinnige tendenties van dezen tijd.

We lazen in Plotinus' tractaat, waarom hij de gangbare schoonheidsopvatting van zijn eeuw en geslacht als ondeugdelijk verwierp; een opvatting, welke de schoonheid goeddeels in harmonische m a a t v e r h o u d i n g e n deed opgaan. Hij zelf koos daartegenover bewust zijn standpunt in wat hij „de innerlijke idee" noemde. Kon een menschelijk gezicht niet afwisselend schoon en leelijk zijn, zonder dat de maatverhoudingen werden gewijzigd?

Tegen deze theorie, waarvan we slechts een enkel punt releveerden, brachten we onzes inziens Schriftuurlijke bezwaren in, zonder overigens het op te nemen voor de traditioneel-Hellecnsche leer. Plotinus' stofverachting was, zoo meenden we, aansprakelijk te stellen voor zijn verheffing der „innerlijke idee" ten koste van de „slechts" met het zinlijk orgaan te vinden harmonieën van den vorm. Juist zijn voorbeeld van het menschelijk gelaat deed ons acht geven op tweeërlei schoonheid, die het dragen kan: een meer uitwendige, plastische, en een meer innerlijke, die van het dóórschijnend geestes- en zieleleven. In het scheppingsbestel gepaard, zijn ze uiteengetrokken door den zondeval.

Wat Plotinus betreft, er loopt via den Engelschen schoonheidstheoreticus Shaftesbury (1671—1713), met zijn leer van de „inward form", die aan Plotinus' „innerlijke idee" doet denken, een verbindingslijn van hem naar Herder, Goethe en de Romantiek. Dat de Duitsche „idealistische" wijsbegeerte (men denke bij dit woord aan idee, niet aan ideaal), die de menschelijke subjectiviteit in plaats van kennend, scheppend maken wil, gelijkgerichte paden bewandelt, is duidelijk.[1] Een nieuwen bloei beleeft de Romantiek, wat ons land betreft, in de dagen van '80 en in onzen tijd.

De kunst die, door dezen geest geïnspireerd, aan de strenge tucht van regel en vorm zich ontworstelt, heeft men vaak met den naam „Dionysisch" pogen te karakteriseeren, naar den god der hartstochtelijke ecstase en wilde ongebondenheid, een god die in het Grieksche Pantheon weinig op zijn plaats schijnt. „Apollinisch" heet daartegenover een kunst, die, meer bedacht op klaarheid en vaste contouren, haar inspiratie stelt onder het gezag van techniek en vormvereischten. Enthousiaste vormloosheid uiterst links tegenover kille adoratie van den vorm uiterst rechts. In het algemeen kan men vermoedelijk wel zeggen, dat de Duitsche aard meer neigt tot het linksche extremisme. Voor vervallen in het andere uiterste loopt de klassieke kunst van Hellas en Rome en de Romaansche eerder gevaar.

Het is ook vooral in Romaansche landen, dat stijlleer en rhetorica nog bloeien in den zin der antieke traditie. Een Duitscher schreef eenige jaren geleden, dat „langs den Duitschen weg een juist inzicht in de kunst van den litterairen stijl zich niet gemakkelijk laat veroveren".[2]

Het zou aantrekkelijk zijn het bovenstaande breeder uit te werken en met behulp van voorbeelden te verlevendigen, maar op dit oogenblik houdt iets anders onze aandacht vast. Het is dit: al vreezen we volstrekt niet ernstig misverstand te hebben gewekt met den onbevangen gehanteerden term „vorm" (gedacht in tegenstellend verband met „inhoud"), er is toch alle reden om de vraag te overwegen, of een onderscheiding van inhoud en vorm zich voor het rustig overdenken kan rechtvaardigen.

We zijn al een weinig wantrouwig geworden, doordat in onzen kring herhaaldelijk, en niet zonder goeden grond, bij andere toepassingen van dit schema een waarschuwingsbord is geplaatst. Maar afgezien daarvan, èn in den tijd der Romantiek, èn in de dagen van '80 (en daarna) is op principieele gronden betoogd, dat vorm en inhoud onlosmakelijk één zijn, zóó dat het gangbare uiteen houden, c.q. tegenover elkander stellen van die twee allen zin zou missen.

Om een paar namen te noemen: in Frankrijk liet zich V. H u g o in dien geest uit[3]; ten onzent W i l l e m K l o o s[4]. Een in de quaestie indringende beschouwing van hetzelfde standpunt uit geeft W. P. K e r[5].

Als Nederlanders gevoelen we voor de beschouwingen van Kloos bijzondere belangstelling, temeer, omdat de sentimenten en aspiraties van de z.g.n. „Tachtigers" in zijn proza kristalliseeren tot bewuste theorie. Alle kans, dat deze zijn stelling een min of meer belangrijke paragraaf uit hun code vormt.

Zonder veel poging tot bewijsvoering verklaart hij kort en goed: „Vorm en inhoud zijn één, inzooverre iedere verandering in de woorden een gelijk-loopende wijziging geeft in het beeld of de gedachte, en iedere wijziging in deze een overeenkomstige nuanceering van de stemming aanduidt."

Wie op het woord „inzooverre" sterken nadruk legt, kan deze uitspraak zóó lezen, dat haar zeer bijzondere beteekenis vervluchtigt. Maar dan vergeet hij, wat Kloos eens schreef over de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie.

We zullen Kloos' gronden zelf moeten vinden in de entourage van deze plaats en in geheel zijn artistieke houding.[6] Kunst is hem fantasie, passie. Ideeën en overtuigingen mag de dichter aanhangen en tot uiting brengen, als hij het leven van zijn ziel, uit h e t Leven geweld, maar op geheel persoonlijke, zeer nauwkeurige wijze objectiveert. Stemming, sentiment, verbeelding van een ziel-in-lichtelaaie is alles. Wat zouden kunst en schoonheid te doen hebben met politiek en zedelijkheid of godsdienstleer?

De wezenlijke kunst kent geenerlei bewuste bedoeling en staat boven deze dingen, die op zichzelf en op hun plaats niet onbelangrijk behoeven te zijn. De schoonheid echter is het Leven zelf. En zoo is dan ook de kunst haar eigen meesteres; ze bestaat uitsluitend om zichzelve: l'art pour l'art![7]

1) Zie *O. Walzel, Gehalt und Gestalt*, Potsdam, 1929, blz. 156 en vlg.

2) *Walzel*, a.w. blz. 192.

3) Zie *Anthonie Donker, De Episode van de vernieuwing onzer Poëzie* (acad. proefschr.), Utrecht, 1929, blz. 105.

4) *Veertien Jaren*, dl I, blz. 6.

5) *Form and Style in Poetry, ed. by R. W. Chambers*, London, 1928.

6) Vergelijk het aangehaalde werk van *Anthonie Donker*, blz. 104 en vlg.

7) Deze theorie is geboren uit het Romantisch verzet tegen classicistische regelwoede en tegen in den engeren zin des woords „litteraire" wetten. Daarna moeten de dieper liggende normen het ontgelden en volgt de onttroning van moraal, politiek, wetenschap. Zie het citaat uit *Cazzagne* bij *Donker* a.w. blz. 104.

8) Hebr. 4:12.

Eerst wie een „dwaling" haat, kan zeggen, dat hij de „waarheid" liefheeft. En niets dunkt ons beschamender dan dat de gereformeerden het ethische over het algemeen wel afkeuren; maar toch de dwaling die er in schuilt nog zoo weinig haten.

Eerst als dat meer in ons komt, zullen we die teederder genegenheid, dien drang der zoekende liefde in ons voelen opwaken, die de dolenden weer trekken kan naar de paden der waarheid.

De dwaling *met wortel en tak uitroeien, maar de* dwalenden *terecht te brengen; zonder sparen hetgeen der waarheid te kort doet aan te tasten, maar met „ingewanden der ontferming" de vervreemden van de waarheid weer te lokken, dat, gemeentel moet onze strijdleus ook tegenover de ethische gemeenteleden worden.*

Dr. A. KUYPER.

De Heraut, No. 195, 18 Sept. 1881.

Kunst en zedelijkheid b.v. liggen op geheel verschillend terrein. Het onzedelijke kan een gansch eigen schoonheid bezitten; kunst is nimmer zedelijk of onzedelijk.

Van deze revolutionaire ideeën is Kloos in ons land de voorvechter geworden. De gedachte der ondeelbare eenheid van wat men vroeger als vorm en inhoud placht te onderscheiden heeft daarin haar eigen plaats.

Immers, nu wordt het zóó: in den dichter leeft een allerpersoonlijkste ontroering, die slechts in een even allerpersoonlijkste expressie gestalte aan kan nemen. Emotie en expressie zijn 's dichters uitsluitend eigendom, zoozeer, dat er, als het goed zou zijn, een individueele taal noodig was. Met een bovenpersoonlijke waarheid heeft dit alles niets uitstaande. Waarheid kan in dezen gedachtengang alleen beteekenen: feilloos zuivere uitbeelding van het leven.

Het is thans niet meer mogelijk sentiment en expressie uiteen te houden. Een wetenschappelijke waarheid of zedekundig voorschrift moge diverse formuleeringen toelaten; hier, op den gewijden grond van het dichterlijk scheppen, bestaat geen objectief gegeven, dat zich onbeschadigd de eene formuleering na de andere laat welgevallen. Hier is het veelmeer de om het lichaam vastgegroeide huid.

De kunstenaar qua talis erkent boven zich geen wetten van moraal of religie. Hij heeft slechts den levensstroom onbelemmerden doorgang te verschaffen. En mocht die stroom menigen steen van geloof en traditie loswrikken, wat doet het er toe, zoo de schoonheid van het schouwspel er slechts bij wint?

Wat Kloos tot zijn vereeniging van vorm en inhoud brengt, is dus in wezen de vergoddelijking van het ongebroken, in ongebreidelde schoonheidsdrift vrijmachtig zieleleven. Het Christendom verfoeit hij dan ook, zooals het slot der V e e r t i e n J a r e n leert, met duivelschen haat. Juist omdat dit een om onzen dood gedooden Christus predikt, die op het door Hem verworven leven koningsrechten gelden doet.

„Want het woord Gods is levend en krachtig, en scherpsnijdender dan eenig tweesnijdend zwaard, en gaat door tot de verdeeling der ziel en des geestes, en der samenvoegselen en des mergs, en is een oordeeler der gedachten en der overleggingen des harten".[8]

Hiertegen gaat het revolutionair verzet van Romantiek en '80. Een levend kunstwerk zal men zóó, in zijn levende onaantastbare pracht bewonderend aanvaarden.

Wie daarentegen Gods vlijmscherp Woord als „criticus" hanteert — het woord dat in den aan-